

Academic Article:

Received: 2024-03-01;

Revised: 2024-04-20;

Accepted: 2024-04-25.

การบริโภคในพระไตรปิฎก ว่าด้วยการเรียนรู้ผ่านลิ้นและความตายจากลิ้น Consumption in Tipitaka: Learning through Tongue and Death from Tongue

พระปลัดระพิน พุทธิสารโ

Phrapalad Raphin Buddhisaro

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

First/Corresponding Author, E-mail: raphind@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาเกี่ยวกับลิ้นในมิติของกรอบพระพุทธศาสนา อันเป็นเครื่องรับรสในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของร่างกาย โดยการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยแล้วเขียนเป็นรูปความเรียงในแบบบทความทางวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า ลิ้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทวารทั้ง 6 ตามคติในทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ที่เรียกว่า ชิวหาผัสสะ โดยใช้เป็นเครื่องมือในการบริโภคก็ได้ เป็นเครื่องมือรับรสและแยกประสาทสัมผัสเพื่อให้เกิดความรู้ก็ได้ องค์ประกอบดังกล่าวจึงเป็นกลไกสำคัญหรือกระบวนการอันสำคัญของการได้มาซึ่งความรู้ตามคติทางพระพุทธศาสนา ในครั้งพุทธกาลมีชาดกเรื่องโคฆาต ซึ่งติตรสเนื้อวัวจนตัดลิ้นวัวกินและถึงแก่ความตาย ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์มียักษ์ชื่อว่า ชิวหา ที่มีลิ้นเป็นอาวุธที่ตายด้วยลิ้น และพญานาคที่มีชื่อว่า ทวิชีวหา หรือลิ้นสองแฉก ลิ้นจึงเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ตามกรอบพระพุทธศาสนา เป็นคุณลักษณะดังปรากฏเป็นพญานาคและยักษ์ และยังเป็นเครื่องจำแนกรสที่ทำให้เกิดอาชีพจากลิ้นกรณีของผู้ประกอบอาหาร เป็นต้น องค์ความรู้ที่ต้องการนำเสนอจากการศึกษานี้ ก็คือ ลิ้นเป็นช่องทางหนึ่งในการรับรู้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ชิวหาวิญญาน อันเป็นความรู้ที่เป็นเครื่องมือในการกำหนดสติของผู้ฝึก ในกระบวนการของการฝึกสติจะใช้คำว่า ลิ้นรับรส ที่ทำให้เกิดผัสสะแล้วนำไปสู่การสร้างความรู้ผ่านเวทนา อารมณ์และความรู้สึก

คำสำคัญ: การบริโภค, พระไตรปิฎก, ลิ้น, การเรียนรู้ผ่านลิ้น, ความตายจากลิ้น

Abstract

This academic article examines the role of the tongue in the context of education within the Buddhist framework, considering it both as a sensory receptor and as a component of the body. The study is based on a review of relevant documents and research, with the findings presented in the form of an academic essay. The results suggest that, according to

Buddhist philosophy, the tongue is one of the six sense organs, or "Indriya," and plays a vital role in the process of knowledge acquisition. Known as Jivhāphassa, the tongue serves as a tool for seeking knowledge. It also functions as a sensory organ for tasting, as well as a means for discerning knowledge by separating the senses. Thus, the tongue is a significant mechanism in the process of acquiring knowledge, as outlined in Buddhist teachings. For example, in the Jataka tale of Goghat, there is a story of a cow that, after eating beef, had its own tongue cut off and eventually died. Similarly, in the Ramayana, there is a giant named Jivhā whose tongue, which was a weapon, ultimately led to his death. The Naga, in Buddhist and Hindu mythology, is often depicted with a forked tongue (known as Davijivhā), further emphasizing the tongue's symbolic role in seeking knowledge. In addition to its role in perception and knowledge, the tongue also serves as a distinguishing tool for taste, such as in the case of a cook who relies on it for their profession. Therefore, this article explores the concept of the tongue as a channel of perception, or Jivhā-viññāṇa in Buddhism. This term refers to the knowledge derived from the tongue, which plays a critical role in mindfulness practice. The "taste-receiving tongue" is used in this context to describe how contact with the tongue leads to the creation of knowledge through sensations, emotions, and feelings.

Keywords: Consumption, Tipitaka, Tongue, Learning through Tongue, Death from Tongue

บทนำ

วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2567 เป็นวันครูของประเทศไทย ได้มีเสียงโทรศัพท์ชักชวนให้ไปชิมเมนูหนึ่งที่เรียกว่า คั่วลิ้น มีการปรุงอย่างประณีตด้วยกระบวนการหลายขั้นตอน เพราะขณะนั่งดูการปรุงก็จินตนาการไปว่า ลิ้นวัว หรือลิ้นเป็นเครื่องมือหนึ่งในการได้มาซึ่งความรู้ที่เรียกว่า ชิวหาวิญญูณ ดังมีประโยคว่า ชิวหาพาเพลิน หรือการใช้ลิ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งความรู้ หรือการแสวงหาความรู้ผ่านลิ้นก็คงไม่ปาน ดังนั้น ในการเขียนบทความนี้จึงมีเป้าประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของลิ้น ผ่านการรับรู้หรือการแสวงหาความรู้ตามคติในทางพระพุทธศาสนาว่า ลิ้นได้เป็นกลไกร่วมในการจัดการหรือการบริหารให้เกิดการบริหารอย่างเป็นระบบในการแสวงหาเกี่ยวกับลิ้นด้วยเช่นกัน ดังที่พระพุทธศาสนามีแนวคิดเรื่อง หู ตา จมูก ลิ้น กายใจ โดยองค์ประกอบทางกายเหล่านี้ได้เป็นกระบวนการในการได้มาหรือเป็นกลไกสำคัญในการแสวงหาความรู้ที่สำคัญด้วยเช่นกัน ดังนั้น ในการเขียนจึงเป็นการเขียนเพื่อยืนยันเกี่ยวกับลิ้นเพื่อชี้แจงว่า ตัวลิ้นทำให้เกิดอาชีวะ กิณลิ้น ไม่ได้เล่นลิ้น เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการได้มาซึ่งชีวิตหรืออาชีวะที่เหมาะสมด้วยเช่นกัน ดังนั้น ลิ้นเป็นการรับรู้ แต่ในเวลาเดียวกันลิ้น ก็เป็นช่องทางหรือกลไกในการสร้างอาชีวะและงานได้ด้วย เช่น ลิ้นกับการผลิตอาหารเพื่อการบริโภค ลิ้นกับการสร้างซึ่งจะได้ทำการศึกษาและสร้างองค์ประกอบแห่งลิ้นต่อไป

ภาพ 1 เมนูลั่นวุ้นที่ได้ชิม อันเป็นที่มาของการเขียนถึงลั่นกับวุ้นที่เนื่องด้วยกัน

(Cha Kai Mook, 2565; San Ce, 2562)

ลั่นกับการเรียนรู้ตามคติในพระพุทธศาสนา

ในพระไตรปิฎกอธิบายว่า มนุษย์มีองค์ประกอบอยู่ 2 ส่วน คือ (1) กาย (2) จิต ทั้งสองประการนี้จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว นอกจากนั้น ในส่วนการทำงานของกายกับจิตจะพบว่า จิตอาศัยกายในการรับรู้โลก คือ รับรู้ผ่านอายตนะ เมื่ออายตนะภายนอกกับอายตนะภายในกระทบกันก็จะเกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้น ซึ่งผลการเรียนรู้ก็จะส่งผลอยู่ 2 ประการ คือ (1) การเรียนรู้ที่ถูกต้องนำไปสู่การกระทำความดี (2) การเรียนรู้ที่ผิดจะนำไปสู่การกระทำที่ผิด ซึ่งสามารถนำมาเทียบได้ดังตาราง 1

ที่	อายตนะภายนอก	อายตนะภายใน	คู่ทำงาน
1	รูปายตนะ (อายตนะ คือ รูป)	จักขวยตนะ (อายตนะ คือ ตา)	รูป-ตา
2	สัททายตนะ (อายตนะ คือ เสียง)	โสตายตนะ (อายตนะ คือ หู)	เสียง-หู
3	คันธายตนะ (อายตนะ คือ กลิ่น)	ฆานายตนะ (อายตนะ คือ จมูก)	กลิ่น-จมูก
4	รสายตนะ (อายตนะ คือ รส)	ชีวกายตนะ (อายตนะ คือ ลิ้น)	รส-ลิ้น
5	โผฏฐัพพายตนะ (อายตนะ คือ โผฏฐัพพะ)	กายายตนะ (อายตนะ คือ กาย)	สัมผัส-กาย
6	ธัมมายตนะ (อายตนะ คือ ธรรมารมณ์)	6. มนายตนะ (อายตนะ คือ ใจ)	ธรรม-ใจ

ตาราง 1 เทียบอายตนะภายใน กับอายตนะภายนอก และการทำงานร่วมกัน

กระบวนการรับรู้พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า มนุษย์เกิดขึ้นได้เพราะการประชุมรวมกันของธาตุ 6 ชนิด ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ และวิญญาณธาตุ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 77: 185) โดย 4 ธาตุแรกเป็นรูปธาตุ ส่วน 2 ธาตุหลังเป็นนามธาตุ เฉพาะวิญญาณธาตุเป็นธาตุพิเศษ คือ เป็นธาตุรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ เมื่อธาตุทั้ง 6 มารวมกันแล้วได้ก่อให้เกิดประสาทรับรู้ของมนุษย์ขึ้น 6 ชนิด ได้แก่ 1.ประสาทตา

(จักขวายนะ) 2. ประสาทหู (โสตายนะ) 3. ประสาทจมูก (ฆานายนะ) 4. ประสาทลิ้น (ชีวหายนะ) 5. ประสาทกาย (กายายณะ) และ 6. ประสาทใจ (มนายณะ) รวมเรียกว่า ผัสสายนะ 6 (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 16: 204; 23: 267; 77: 172) โดยประสาทรับรู้อย่างแรก เรียกว่า ประสาทสัมผัสทางกาย ส่วนอย่างสุดท้ายเรียกว่า ประสาทสัมผัสทางใจ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกประสาทสัมผัสทั้ง 6 นี้ว่า อายตนะ แปลว่า ทวาร หรือประตูที่ทำให้มนุษย์สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้ ซึ่งอายตนะนี้พระพุทธเจ้าตรัสว่า นรกรมีที่อายตนะ สวรรค์อยู่ที่อายตนะ ดังพระดำรัสว่า “นรกชื่อว่า ผัสสายนิกะ 6 เราเห็นแล้ว” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 28: 254) ส่วนสวรรค์อยู่ที่อายตนะนั้นตรัสว่า “สวรรค์ชื่อว่า ผัสสายนิกะ 6 เราได้เห็นแล้ว” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 28: 255) กล่าวคือ เมื่อใดเห็นรูป ได้ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัสผิวหนัง คิดนึกเรื่องอะไรอยู่ในใจแล้ว เกิดราคะขึ้นขบกัด เกิดโทสะขึ้นเผาผลาญ เกิดโมหะขึ้นห่อหุ้มจิตใจ เมื่อนั้นเรียกว่า มีนรกทางผัสสายนะ ซึ่งเป็นนรกจริง นรกชนิดนี้มีที่นี้ไม่ต้องรอต่อตายแล้วเป็นนรกที่ควบคุมได้ กำจัดได้เป็นสิ่งที่ควรรู้จักสนใจ เมื่อไม่ตกนรกชนิดนี้แล้วจะไม่ตกนรกชนิดไหนหมด (พุทธทาสภิกขุ, 2548)

สำหรับสภาวะหรือความรู้แจ้งในอารมณ์ความรู้สึกที่เรียกว่า วิญญาณ เกิดขึ้น เมื่อเกิดการรับรู้จากการกระทบจากประสาทสัมผัสหรือที่เรียกว่า ผัสสะ (การทำงานร่วมกันแห่งอายตนะภายในอายตนะภายนอกและวิญญาณ) ได้แก่ วิญญาณ 6 การรับรู้ผ่านช่องทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจหรือเรียกง่าย ๆ ว่า อินทริย์ เป็นอายตนะภายใน 6 ช่องทางซึ่งเป็นแดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้ที่มาจากภายในโดยทำหน้าที่ในการรับรู้คนละประเภทที่แตกต่างกัน เช่น ตา-รับรู้การเห็น หู-รับรู้การได้ยินเสียง จมูก-รับรู้กลิ่น กาย-รับรู้สัมผัส เย็น-ร้อน อ่อน-แข็ง และใจ-รับรู้อารมณ์ความรู้สึก เช่น สุข-ทุกข์ เป็นต้น ในขณะที่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสและอารมณ์หรือธรรมารมณ์เป็นอายตนะภายนอก 6 ช่องทางซึ่งเป็นแดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้ที่มาจากภายนอกโดยทำหน้าที่เชื่อมต่อการรับรู้จากอายตนะภายในมาเชื่อมกับแดนรับรู้ภายนอก เช่น มีวัตถุที่ตั้งอยู่โดยมีตามาทำหน้าที่เชื่อมกับรูปจนทำให้เห็นวัตถุ คือ รูปนั้น ฯลฯ

การรับรู้ของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้นั้นประสาทสัมผัสทั้งหลายต้องไม่เสียหายและต้องมีการใส่ใจจึงจะเกิดการรับรู้ดังที่พระสารีบุตรอธิบายไว้ว่า “เมื่อจักขุประสาทไม่แตกทำลาย และรูปทั้งหลายอันเป็นภายนอกมาปรากฏ แต่จิตไม่ใส่ใจ รูปก็ไม่ปรากฏ แต่เมื่อจิตใส่ใจ รูปก็ย่อมมีในกาลนั้น วิญญาณ คือ ความรู้อันเกิดแต่จักขุรูปและการใส่ใจย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 18: 512) ในกรณีของโสตประสาท ฆานประสาท ชีวหาประสาท กายประสาทก็เช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่า กระบวนการรับรู้ของมนุษย์เกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง 6 อย่างที่ไม่เสียหายต้องทำงานร่วมกันจึงจะเกิดการรู้หรือการรู้ที่ชัดเจนแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนแรก ประสาททางกาย เช่น ตากระทบกับรูปก่อให้เกิดความรู้สึกขั้นต้น เรียกว่า ความรู้สึกทางตา (จักขุวิญญาณ) กระบวนการขั้นตอนนี้ (ตา + วัตถุ = จักขุวิญญาณ) รวมเรียกว่า ผัสสะ คือ ความรู้สึกกระทบหรือความรู้สึกสัมผัส

ขั้นตอนที่สอง ผัสสะหรือความรู้สึกที่กระทบนั้นไหลไปสู่ประสาทใจ คือ มนะ และใจรับรู้การสัมผัสนั้นจึงเกิดการรับรู้ในขั้นที่สอง คือ รู้ทางใจ เรียกว่า มโนวิญญาณ คือ การรู้ทางใจเป็นการรู้ที่ชัดเจน อันเป็นการ

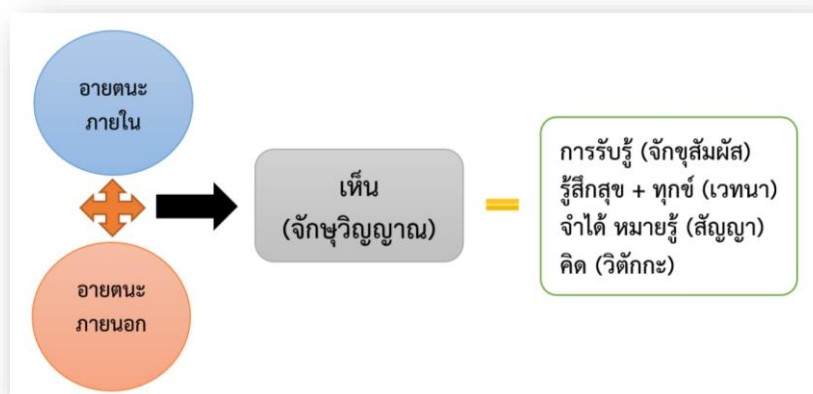

เห็นที่ชัดเจนเป็นความรู้ทางตา ในกรณีของประสาทสัมผัสอื่น ๆ ก็ทำนองเดียวกันโดยกระบวนการทำงานพร้อมกัน ดังนี้

1. ผัสสะทางตา หรือจักขุสัมผัส คือ ตา + รูป + จักขุวิญญาณ = มองเห็นรูป
2. ผัสสะทางหู หรือโสตสัมผัส คือ หู + เสียง + โสตวิญญาณ = ได้ยินเสียง
3. ผัสสะทางจมูก หรือฆานสัมผัส คือ จมูก + กลิ่น + ฆานวิญญาณ = รับรู้กลิ่น
4. ผัสสะทางลิ้น หรือชีวาสัมผัส คือ ลิ้น + รส + ชิวหาวิญญาณ = รับรู้รส
5. ผัสสะทางกาย หรือกายสัมผัส คือ กาย + โผฏฐัพพะ + กายวิญญาณ = รับรู้สัมผัส
6. ผัสสะทางใจ หรือมโนสัมผัส คือ ใจ+ ธรรมารมณ์ + มโนวิญญาณ = รับรู้ความรู้สึกนึกคิด

กระบวนการคิดของมนุษย์เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากกระบวนการรับรู้ของประสาทสัมผัสทางกายหรือช่วงของผัสสะ เมื่อมีการรับรู้ก็จะมีความรู้สึกต่ออารมณ์นั้น เช่น สุข สบาย ทุกข์ ไม่สบายหรือเฉย ๆ เรียกว่า เวทนา พร้อมกันนั้นก็จะมีอาการหมายความว่า เป็นนั่นเป็นนี่ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ซื่อนั้นซื่อนี้ เรียกว่า สัญญา จากนั้น เกิดความคิด ความดำริตรีกต่าง ๆ เรียกว่า วิตักกะ กระบวนการรับรู้เป็นไปอย่างนี้เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นการประสบอารมณ์ โดยได้รับประสบการณ์ภายนอก หรือการนึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้นมาพิจารณาในใจ ขั้นตอนของการคิด (วิตักกะ) นี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดบุคลิกภาพและวิถีชีวิตของบุคคลและสังคม แต่ความคิดจะเป็นอย่างไร ย่อมต้องอาศัยปัจจัยที่กำหนดปรุงแต่งความคิดนั้นอีกต่อหนึ่ง

ปัจจัยอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิด ได้แก่ ความรู้สึกสุขทุกข์ (เวทนา) ถ้ารู้สึกเป็นสุข ก็ชอบใจ อยากได้ อยากเสพ อยากเอา (ตัณหาฝ่ายบวก) ถ้ารู้สึกเป็นทุกข์ ก็ขัดใจไม่ชอบใจ อยากเลี่ยงพ้นหรืออยากทำลาย (ตัณหาฝ่ายลบ) จากนั้น ความคิดปรุงแต่งต่าง ๆ ก็จะพุ่งไปที่อารมณ์เป็นที่มาของเวทนานั้น เอาสิ่งนั้นเป็นที่จับความคิดพร้อมด้วยความจำได้หมายความว่า สิ่งนั้นสิ่งนี้ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ (สัญญา) แล้วความคิดปรุงแต่งก็ดำเนินไปตามวิถีของความชอบใจไม่ชอบใจนั้น เครื่องปรุงแต่งของความคิด ก็คือ ความโน้มเอียง ความเคยชิน กิเลส จิตนิสัยต่าง ๆ ที่จิตได้สัมผัสไว้ (สังขาร) และคิดอยู่ในกรอบ ขอบเขตและแนวทางของสังขารนั้น จากความคิดก็อาจแสดงออกมาเป็นการกระทำการพูดและแสดงบทบาทต่าง ๆ (สมเด็จพะพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

ภาพ 2 การแสดงตัวอย่างแสดงกระบวนการเกิดความคิด

คติในทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า กิเลสหรือบิภค ไม่ใช้เพื่อความเพลิดเพลิน หรือเสริมให้มีกำลังทางกาย จนกลายเป็นมีพลังแล้วไม่ได้สร้างประโยชน์หรือก่อประโยชน์ตามคติในทางพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ดังนั้น ในการกระบวนการณ์ที่เกิดขึ้น หัวใจสำคัญหรือกลไกสำคัญ คือ การแสวงหาความรู้ผ่านลิ้นหรือแสวงหาความรู้ ดังกรณีหัวหน้าพ่อครัว (Chef) ดังของเกาหลีในราชสำนักก็ใช้ลิ้นเป็นเครื่องแสวงหาความรู้ จนกลายเป็นความเที่ยงในการรับรส ดังปรากฏในงานของสิริรัศมี สิงห์สนธิ และพระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ (2565) ศึกษาในเรื่องการศึกษาวิเคราะห์การปฏิสนธิวิญญานตามหลักปฏิจจสมุปบาท นำเสนอผลการศึกษาไว้ว่า

ปฏิสนธิวิญญาน คือ ปฏิสนธิจิต เป็นปฐมจิตและเป็นวิญญานทำหน้าที่รู้แจ้งอารมณ์ 6 ประการ คือ (1) จักขุวิญญาน (2) โสตวิญญาน (3) หานวิญญาน (4) ชิวหาวิญญาน (5) กายวิญญาน (6) มโนวิญญาน เป็นองค์ประกอบสำคัญอันจะทำให้ชีวิต คือ ชันธ 5 เจริญเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ โดยมีหน้าที่หลัก 8 อย่าง คือ (1) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางมโนทวาร เรียกว่า มโนวิญญาน (2) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางตา เรียกว่า จักขุวิญญาน (3) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางหู เรียกว่า โสตวิญญาน (4) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางจมูก เรียกว่า หานวิญญาน (5) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น เรียกว่า ชิวหาวิญญาน (6) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางกาย เรียกว่า กายวิญญาน (7) ทำหน้าที่เคลื่อนจากภพเก่า เรียกว่า จุตติจิต และ (8) ทำหน้าที่เกิดในภพใหม่ เรียกว่า ปฏิสนธิจิต ซึ่งกระบวนการณ์ ดังกล่าวนั้นเป็นปรากฏการณ์แบบข้ามภพข้ามชาติตามกระบวนการณ์ปฏิจจสมุปบาท และอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นวัฏจักรดุจวงล้อ จนกว่าจะบรรลुพระนิพพาน อันเป็นการตัดวงล้อแห่งปฏิจจสมุปบาทอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น การเกิดใหม่จะมีขึ้นไม่ได้เพราะวงจรแห่งสังสารวัฏถูกตัดขาดและในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นไม่มีการรอคอยการเกิดใหม่ พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงให้ความสำคัญกับเรื่องของจิตเป็นสำคัญ เมื่อจิตดับดับปฏิสนธิจิตจะเกิดขึ้นทันที ลัทธิที่ตายไปแล้วจะต้องมีภพภูมิรองรับและเกิดในทันที จนกว่าวงล้อแห่งปฏิจจสมุปบาทจะถูกตัดขาดอย่างสิ้นเชิง

จากงานศึกษานี้ที่ยกมา ยืนยันได้ว่า พระพุทธศาสนาใช้องค์ประกอบทางร่างกาย ทวารทั้ง 6 เป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งความรู้เป็นความรู้ผ่านประสาทสัมผัสที่เรียกว่า ปฏิสนธิจิต หรือปฏิสนธิวิญญานผ่านสิ่งที่เข้ามากระทบ ดังนั้น ลิ้นจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการได้มาซึ่งความรู้ผ่านลิ้น หรือรสจากลิ้นที่เรียกว่า ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น เรียกว่า ชิวหาวิญญาน ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น เป็นต้น (สิริรัศมี สิงห์สนธิ และพระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ, 2565)

ในส่วนพระพุทธศาสนาใช้คำว่า ลิ้น-ชิวหา ถูกทำให้เป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งความรู้ที่เรียกว่า ลิ้นรับรส เช่น เปี้ยวก็ให้รู้ว่า เปี้ยว หวานก็ให้รู้ว่า หวาน ร้อนก็รู้ ว่า ร้อน และเมื่อรู้ ว่า ร้อน ก็เกิดอาการอื่น เช่น การเป่าเพื่อให้เย็น หากเย็นเกินหรือหวานเกิน ก็เกิดกระบวนการณ์ของความรู้และนำไปสู่การปรับพฤติกรรมอัน

สัมพันธ์กับพฤติกรรมทางกายหรือการกำหนดท่าที ซึ่งจัดเป็นสติในทางพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ดังที่มีผู้ได้ทำการศึกษาไว้ เช่น

พระมหาภาธร อาภาธโร (อินทะพูล) และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของอายตนะในสหายตนวิมังคสูตร พบว่า

- 1) สหายตนวิมังคสูตรเป็นพระสูตรขนาดกลางอยู่พระไตรปิฎกเล่มที่ 12 ว่าด้วยเรื่องของการจำแนกอายตนะ เป็นพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่บรรดาพระภิกษุผู้ที่กำลังปฏิบัติ ธรรม ณ วัดพระเชตุวัน เมืองสาวัตถี โดยทรงมีพระประสงค์ให้เหล่าพระภิกษุมีความรู้ในเรื่องของอายตนะอย่างถ่องแท้ สามารถที่จะแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมได้ โดยสาระของเรื่องอายตนะในสหายตนวิมังคสูตรนั้น เป็นเรื่องของการจำแนกการทำงานของอายตนะภายในและอายตนะภายนอกและจิต กล่าวคือเมื่ออายตนะภายใน 6 ได้แก่ จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น) กาย (กาย) และมโน (ใจ) กับอายตนะภายนอกหรืออารมณ์ 6 ได้แก่ รูป (รูปะ) สัททะ (เสียง) คันธะ (กลิ่น) รส (รสะ) โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ต้องกาย) ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดกับใจ) มากระทบ กันก็จะเกิดวิญญาณ จากนั้นก็เกิดผัสสะ และเวทนา มโนพิจารณา 18 สัตตบท 36 อุเบกขา 2 และการพึงวิปัสสนาขั้นสูง ก็คือ อตัมมยตา ซึ่งเป็นการสอนลำดับขั้นของการทำลายกิเลสผ่านกระบวนการของอายตนะ ทำให้สามารถบรรลุธรรมได้
- 2) การวิเคราะห์พบว่า ความรู้เรื่องอายตนะ 12 ในสหายตนวิมังคสูตรนั้นมีคุณค่า คือ (1) ทำให้เกิดมีการฝึกจิต (2) ทำให้เกิดความรู้สึกในศีล (3) ทำให้กิเลสไม่เข้าสู่จิตใจ (4) ทำให้เป็นผู้มีชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และ (5) ทำให้ถึงความสิ้นทุกข์ทั้งปวงได้

พระไพโรธ ลาตศรีลา และวิโรจน์ คุ่มครอง (2566) ได้ศึกษาการเจริญวิปัสสนาภาวนาในอัมมัตตทุกขสูตร พบว่า

- การเจริญวิปัสสนาภาวนาในอัมมัตตทุกขสูตรแบ่งเป็น 1) พิจารณาอายตนะภายในที่ 1 คือ จักขุ และรูปว่า เป็นทุกข์ทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้ ไม่เที่ยง สิ่งไหนไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งไหนเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งไหนเป็นอนัตตา สิ่งนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา 2) อายตนะภายในที่ 2 คือ โสตะ คือ หูคู่กับเสียง เป็นทุกข์ พิจารณาเช่นเดียวกัน 3) ฆานะ คือ จมูกคู่กับกลิ่นเป็นทุกข์ 4) ชิวหา คือ ลิ้นคู่กับรส เป็นทุกข์ 5) อายตนะที่ 5 กาย คือ กายคู่กับสัมผัสเป็นทุกข์ 6) อายตนะที่ 6 มโน คือ ใจคู่กับธรรมารมณ์โดยการพิจารณาว่า มโน ไม่เที่ยง สิ่งไหนไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งไหนเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งไหนเป็นอนัตตา สิ่งนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา เมื่อมีอะไรมากระทบสัมผัสตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเรา ปัญญาที่เกิดจากวิปัสสนาจะนำไปสู่การเจริญขึ้นของอริยมรรคซึ่งนำไปสู่การรู้แจ้งพระนิพพานในที่สุด

ชินวัตร นิลเนตร (2564) ได้การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องปฏิสนธิวิญญาณในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ศึกษาแล้วพบว่า

ปฏิสนธิวิญญาณ คือ ปฏิสนธิจิต เป็นปฐมจิตและเป็นวิญญาณทำหน้าที่รู้แจ้งอารมณ์ 6 ประการ คือ (1) จักขุวิญญาณ (2) โสทวิญาณ (3) ฆานวิญาณ (4) ชิวหาวิญาณ (5) กายวิญาณ (6) มโนวิญาณ เป็นองค์ประกอบสำคัญอันจะทำให้ชีวิต คือ ชันธ์ 5 เจริญเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ มีหน้าที่หลัก 8 อย่าง คือ (1) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางมโนทวาร เรียกว่า มโนวิญาณ (2) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางตา เรียกว่า จักขุวิญญาณ (3) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางหู เรียกว่า โสทวิญาณ (4) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางจมูก เรียกว่า ฆานวิญาณ (5) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น เรียกว่า ชิวหาวิญาณ (6) ทำหน้าที่รับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ทางกาย เรียกว่า กายวิญาณ (7) ทำหน้าที่เคลื่อนจากภพเก่าเรียกว่า จุตติจิต และ (8) ทำหน้าที่เกิดในภพใหม่ เรียกว่า ปฏิสนธิจิต ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้เป็นปรากฏการณ์แบบข้ามภพข้ามชาติตามกระบวนการปฏิจลสมุปบาทและอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป เป็นวัฏจักร ดุจวงล้อ จนกว่าจะบรรลุพระนิพพานอันเป็นการตัดวงล้อแห่งปฏิจลสมุปบาทอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น การเกิดใหม่จะมีขึ้นไม่ได้เพราะวงจรแห่งสังสารวัฏถูกตัดขาด และในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นไม่มีการรอคอยการเกิดใหม่ พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงให้ความสำคัญกับเรื่องของจิตเป็นสำคัญ เมื่อจิตดับดับ ปฏิสนธิจิตจะเกิดขึ้นทันที สัตว์ที่ตายไปแล้วจะต้องมีภพภูมิรองรับและเกิดในทันที จนกว่าวงล้อแห่งปฏิจลสมุปบาทจะถูกตัดขาดอย่างสิ้นเชิง

จากข้อมูลที่ยกมาต้องการสื่อว่า ลิ่นเป็นเครื่องมือรับรสที่เรียกว่า ชิวหาวิญาณ ในทางพระพุทธศาสนาให้คำนิยามว่า เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างการรับรู้หรือเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ได้ รวมทั้งใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดสติของผู้ฝึก ดังที่กระบวนการของการฝึกสติใช้คำว่า ลิ่นรับรส ทำให้เกิดการรับรู้และใช้กระบวนการทางจิตเข้าไปกำหนดการรับรู้ นั่น เป็นต้น

ลิ่นสัมผัสลิ่นกลายเป็นความตาย

เรื่องราวด้วยลิ่นมีมาแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งได้กลายเป็นเรื่องเล่าว่าด้วยกรรมกับการทำกรรม แต่วิธีการ คือ ใช้ความรุนแรง ดังปรากฏเป็นข้อมูลในคติทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ในสมัยนั้นมีชายผู้หนึ่งเป็นนักเลงสุราใจเหี้ยม เลี้ยงชีพด้วยการฆ่าโคเพื่อเอาเนื้อไปขายชาวบ้านต่างให้ฉายาว่า นายโคฆาต เป็นอีกอาชีพที่ทำหน้าที่ฆ่าวัว ฆ่าแพะเนื้อขาย ซึ่งทำหน้าที่ทุกวันเป็นเวลาหลายสิบปี จนมองว่า การฆ่าเป็นเรื่องปกติ มีรายได้ตามสมควรแก่อาชีพ ส่วนเรื่องบุญบาปจากการฆ่าตามคติในทางศาสนาไม่ต้องพูดถึง เพราะเขาไม่ได้คิดหรือนึกแต่ประการใด

นักฆ่าวัวผู้นี้ มีนิสัยประจำอยู่อย่างหนึ่ง ก็คือ เมื่อฆ่าวัวแล้วเนื้อไปขาย เขาจะเก็บเนื้อวัวก้อนหนึ่งเอาไว้ให้ภรรยาอย่างหนึ่งของแกลั่นสุรา ในตอนเย็นทุกวันไม่เคยขาด ในเย็นวันหนึ่งขณะที่นายโคฆาตยังกลับไม่ถึงบ้าน

ได้มีเพื่อนบ้านใกล้เคียง มาขอซื้อเนื้อวัวกับภรรยาของเขาด้วยความชอบพอสนิทสนมกันนางจึงเอาเนื้อวัวของสามีที่เก็บไว้ให้เพื่อนบ้านไป ครั้นนายโคฆาตกลับมาถึงบ้านพร้อมด้วยสุราไหใหญ่ ก็ตะโกนเรียกให้ภรรยาไปรับเอาเนื้อวัวมาให้ตนกินเกลี้ยงเหล่า แต่เมื่อรู้ว่า นางเอาไปขายเสียแล้วก็เกิดโทสะ กระทั่งเข้าตรงเข้าทุบตีภรรยาด้วยความโมโหและแล้วนักฆ่าวัวผู้หิวกระหายจึงคว้ามัดตรงไปยังคอกวัวทันที แต่ครั้งนี้จะฆ่าวัวในเวลาค่ำเช่นนี้เนื้อที่เหลือก็ไม่สามารถนำไปขายที่ตลาดได้

ด้วยจิตใจเหี้ยมโหดไร้ความเมตตากรุณา นายโคฆาตจึงกระชากลิ้นของแม่วัวออกมา ใช้มีดเขี่ยจนขาดติดมือ เมื่อได้เนื้อที่ต้องการแล้ว ก็รีบเดินกลับเข้าบ้านไม่สนใจกับเสียงร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด ทุกข์ทรมานแสนสาหัสของแม่วัวผู้น่าสงสารแม้แต่น้อย นายโคฆาตโยนลิ้นวัวที่เพิ่งตัดมาสด ๆ สิ่งให้ภรรยาไปรับมาให้ตนเป็นการด่วน ระหว่างที่รออยู่ด้วยความหิวกระหาย ก็ดื่มเหล้าไปพลางปากก็ตะโกนด่าแรงให้เสร็จไว ๆ สักครู่ใหญ่ภรรยาของเขาก็รับนำลิ้นวัวอย่างที่หอมฉุยมาให้สามีอย่างไม่ต้องรีรอ นายโคฆาตคว่ำลิ้นวัวที่เพิ่งเสร็จใหม่ กำลังร้อน ๆ เข้าปากเคี้ยวอย่างแรง หวังจะกินให้หน้าใจ

ทันทีทันใด นักฆ่าวัวก็ต้องร้องตะโกน ด้วยความเจ็บปวดอนิจจา! เพราะความหิวจัดจนตาลายแถมมีเมื่อด้วยฤทธิ์สุรา นายโคฆาตเคี้ยวอย่างรีบร้อนเหลือเกิน ได้กัดถูกลิ้นตัวเองอย่างแรงจนขาดกระเด็นแถมมากับลิ้นวัวอย่างที่ไม่ทันเคี้ยวให้ละเอียด เพชรฆาตผู้ใจเหี้ยมนอนทรนทรายเลือดท่วมปาก ตะโกนร้องลั่นด้วยความเจ็บปวดทรมาน เสียงร้องของนายโคฆาตดังไปไกล จนชาวบ้านใกล้เคียงพากันวิ่งมาดู บ้างก็นึกฉงนในใจว่าเหตุใดวันนี้นายโคฆาตจึงฆ่าวัวในเวลาเย็นอีก แต่เมื่อมาดูต้นเสียง กลับกลายเป็นนักฆ่าวัวกำลังดิ้นรนอย่างรุนแรง มีเลือดไหลออกจากปากไม่ยอมหยุด ชาวบ้านที่มามุงดูก็ได้แต่ยืนมองภาพที่น่าสังเวชอนาจใจโดยที่ไม่สามารถช่วยอะไรได้เลย จนกระทั่งขาดใจตายในที่สุด

ผู้ที่พบเห็นก็ต่างวิพากษ์วิจารณ์กันว่า ต้องเป็นบาปกรรมที่ตามมาให้ผลจนเห็นทันตาแน่นอน ในพระไตรปิฎกไม่ได้เล่าว่า ชาวบ้านที่พากันมามุงดูและวิพากษ์วิจารณ์เหล่านั้นยังซื้อเนื้อวัวมากินอีกหรือเปล่า แต่มีเล่าต่อไปในตอนท้ายว่า ด้วยอาชญากรรมที่ได้กระทำไว้ตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ ครั้นตายไปวิญญูณของนายโคฆาต จึงตกลงลงสู่รอกเวจีได้รับทุกข์ทรมานอยู่ในขุมรอกนั้นหลายแสนปี เมื่อพ้นจากเวจีแล้วยังต้องกลับมาเกิดเป็นวัวถูกเขาฆ่าตายอีกนับไม่ถ้วน จนกว่าจะหมดสิ้นบาปกรรมที่เคยทำไว้ทั้งหมด

เรื่องที่ปรากฏในคัมภีร์เป็นเรื่องที่ยกมาเพื่อต้องการทวนสอบและยืนยันข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์ในทางพระพุทธศาสนา แต่สาระที่ต้องนำเสนอ คือ (1) ลิ้นของสัตว์ในเรื่อง คือ ลิ้นวัวเป็นอาหาร สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่ผู้เขียนได้ขมิบลิ้นวัวที่ผ่านการปรุงสุกในฐานะที่เป็นอาหาร (2) ลิ้นได้สัมผัสลิ้น เรียกว่า โอฆารสหรือรสอร่อยก็เกิดขึ้น ผู้เขียนได้ขมิบกก็จัดเป็นความรู้ ซึ่งผู้ปรุงก็จะบอกว่า อร่อย นัว มีความอ่อนไม่แข็ง แต่ผู้เขียนก็รับทราบเป็นข้อมูลได้อย่างเป็นปกติ (3) ลิ้นเป็นจุดที่อ่อน แปลว่า สัมผัสทั้งความร้อน เย็น เปรี้ยวหวาน มันเค็มทั้งหมด และเกณฑ์ในการรับรสก็แตกต่างกัน ดังนั้น ลิ้นในความหมายนี้จึงเป็นเครื่องมือในการวัดต่อสิ่งที่เข้ามาสัมผัส ลิ้นในความหมายนี้เป็นจุดรับที่แตกต่างกันทั้งความเหมือนและความต่างกันไป เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยที่แตกต่าง และไม่สอดคล้องกันตามสถานการณ์ที่สลับกันไป ส่วนเรื่องโคฆาตที่ยกมาเทียบเคียงว่า ลิ้นถูกทำให้เป็นอาหาร กรณีของผู้เขียนที่เป็นคนขมิบต้องการสื่อว่า มีรูปแบบนี้เคยเกิดขึ้น ซึ่งว่าด้วยเรื่องการบริโภคลิ้น หรือลิ้นถูกทำให้เป็นอาหาร แต่อีกนัยหนึ่งลิ้นก็เป็นเครื่องรับรส ดิตรส พึงใจในรสด้วย ดังที่

นายโคฆาตพึงใจกับการกินเนื้อทุกวัน รวมทั้งลั่นด้วย เพราะลั่นเป็นเครื่องตัดสินรส แต่อีกนัยหนึ่งการบริโภคที่ขาดสติ โดยไม่ได้ใช้วิจารณ์ญาณ เห็นแก่จะกิน กินโดยไม่พิจารณา จึงนำไปสู่ความตายจนถึงชีวิต เป็นต้น

ภาพ 3 ความรุนแรงต่อชีวิตจากโคฆาตตามหลักปณาดิบาท ดังปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
(อาจารย์วศิน อินทสระ, 2564); แมวอ้วนสีชมพู, 2558)

เรื่องเล่าวรรณกรรมว่าด้วยเรื่องลั่นและกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสจากลั่น

ในทางพระพุทธศาสนาใช้ความรู้จากประสาทสัมผัสเป็นเครื่องมือในการกำหนด ระบุ ควบคุม ให้มีสติตามกรอบของการศึกษา แต่ก็มีวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ที่เนื่องด้วยลั่น หรือมีตัวละครที่ชื่อว่า ชิวหา มีลั่นเป็นเอกลักษณ์ ลั่นใหญ่ ลั่นยาว และในเวลาเดียวกันก็ใช้ลั่นเป็นอาวุธ

ตัวละครในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ คือ ชิวหา เป็นน้องเขยของทศกัณฐ์ สามีของนางสำนักรา มีลักษณะกายสีทอง เกลี้ยงเกลา น้ำเต้ากลม ตาจะเข้ ปากแฉะ แลบลั่น เมื่อครั้งนั้น ทศกัณฐ์ไปประพาสป่า จึงให้น้องเขยเฝ้าเมืองไว้ ฝ่ายชิวหา เมื่อได้รับหน้าที่ก็ทำหน้าที่อย่างดี ชิวหาเป็นยักษ์ที่มีฤทธิ์เดช คือ มีลั่นที่ยาวและใหญ่ สามารถใช้ในการศึกได้ เมื่อชิวหาได้รับหน้าที่มา ก็จัดตามไพร่ฟ้าเมืองไม่ได้หลับไม่ได้นอน จนวันที่ 7 ชิวหา ก็ทนความง่วงไม่ไหว จึงเผลอหลับไปให้ใหญ่โตแล้วแลบลั่นไปปิดเมืองลงกาไว้แล้วกลับไป ฝ่ายทศกัณฐ์ เมื่อกลับมาจากประพาสป่า มองไม่เห็นเมืองลงกา ก็เข้าใจว่า เป็นอุบายของศัตรูปดบังเมืองไว้ ด้วยความโกรธ จึงขว้างจักร อารูของตนไปตัดลั่นชิวหาทันที ชิวหาถูกตัดลั่นขาดไปก็สิ้นใจลง นางสำนักราเสียใจมาก จึงไปเที่ยวป่าแล้วเจอกับพระราม จนเป็นปฐมเหตุของสงครามครั้งนี้ในที่สุด

หรือมีผู้ศึกษาไว้ในเรื่องเสี้ยวสำนักรา: การสร้างนาฏกรรมร่วมสมัยจากวรรณคดีไทย (ณฤศ อชวา นนท์, 2565) ที่เสนอการศึกษาไว้ว่า

นางสำนักราเป็นตัวละครสำคัญตัวหนึ่งในเรื่องรามเกียรติ์ มีสามีชื่อชิวหา ซึ่งถูกทศกัณฐ์ ฆ่าตาย นางสำนักราเสียใจมาก จึงขอทศกัณฐ์ไปเที่ยวเล่นในป่าเพื่อคลายความทุกข์ทำให้ได้พบกับพระราม และหลงรักพระรามอย่างสุดหัวใจนางอยากได้พระรามเป็นพระสวามี แต่พระรามก็ปฏิเสธ ทำให้นางสำนักรานั้นเสียใจมาก และโกรธแค้นพระรามนัก

ในอีกความหมายหนึ่งลันถูกมาจำแนกต่อประเภทหรือชนิดของสัตว์ดังที่ปรากฏคำว่า ทวีชีวหา หรือสัตว์ที่มีลันสองแฉก ดังปรากฏในงานการศึกษาเรื่องนันทโพนันทสูตรคำหลวง: ความพิเศษ ความหมาย ความเชื่อแห่งคำเรียกชื่อพญานาค (บุญเลิศ วิวรรณ, 2562) ที่ศึกษาเรื่องพญานาคและศึกษาคำเรียกพญานาคที่มีอยู่ 48 ชื่อ และในชื่อทั้งหมด ทวีชีวหาก็เป็นคำเรียกพญานาคด้วย โดยใช้ลันเป็นเครื่องจำแนกระหว่างสัตว์ลันเดียวกับสัตว์สองลันเป็นต้น พญานันโพนันทนาคราชที่สะท้อนความเชื่อหรือทัศนคติเกี่ยวกับพญานาคในสมัยกรุงศรีอยุธยา มี 4 ลักษณะ สำคัญที่ชัดเจน คือ (ก) ความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ (ข) ความเป็นสัตว์ที่มีลัน 2 แฉก (ค) ความเป็นพระราชแห่งนาค ความเป็นใหญ่ในภพบาดาล ซึ่งปรากฏในงานศึกษาที่ยกมา

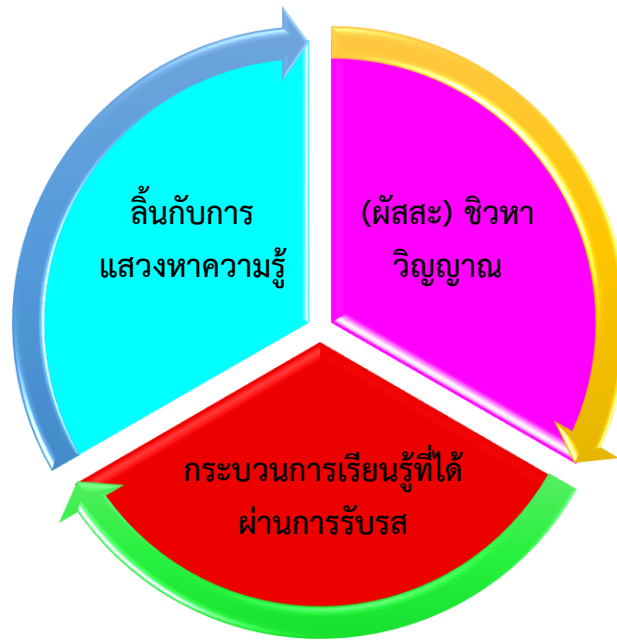
ดังนั้น ในประเด็นของลันที่มีความหมายเป็นเครื่องรับรส และเป็นวิธีการแสวงหาความรู้ตามกรอบพระพุทธศาสนาดังที่นำเสนอในประเด็นก่อน แต่อีกนัยหนึ่งลันได้ถูกนำมานำเสนอเป็นวรรณกรรมในเรื่องรามเกียรติ์ ให้เป็นเครื่องมือในการปกป้องรักษาเมือง ดังกรณีของยักษ์ที่ชื่อว่า ชิวหา ที่อธิบายลักษณะไว้ว่า มีกายสีหเสน ยอดน้ำเต้ากลม ตาจะระเซ่ ปากส่าย แลบลัน นอกจากนี้ ยังมีความสามารถด้านการรบการศึกโดยชิวหา เป็นยักษ์ที่มีฤทธิ์เดช คือ มีลันที่ยาวและใหญ่ สามารถใช้ในการศึกได้ ทั้งได้เคยทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์เมือง โดยได้ใช้ฤทธิ์เนรมิตให้ตัวใหญ่โต แลบลันปิดเมืองลงกาไว้เพื่อป้องกันศัตรู เมื่อทศกัณฐ์กลับมาไม่เห็นเมือง ก็เข้าใจว่า เป็นอุบายของศัตรูปดบังปิดเมืองไว้ ด้วยความโกรธจึงขว้างจักรอาวุธของตนไปตัดลันชิวหาทันที ชิวหาถูกตัดลันขาดไปก็สิ้นใจลง กรณีนี้ของยักษ์ชิวหา ซึ่งเป็นความโดดเด่นหรือคุณสมบัติเฉพาะ แต่อีกนัยหนึ่งลันก็นำไปสู่ความตายหรือเสียชีวิตด้วย ในส่วนของคุณสมบัติของพญานาคก็ใช้ลันเป็นเครื่องจำแนก คือ ทวีชีวหา จึงเป็นอีกชื่อหนึ่งของพญานาคที่นัยหนึ่งเป็นลักษณะเด่น ดังปรากฏในผลการศึกษาที่ยกมา

ภาพ 4 ยักษ์ที่มีลันเป็นอาวุธ ยักษ์ชิวหา และพญานาคที่มีทวีชีวหาเป็นชื่อ ซึ่งมีลันเป็นอัตลักษณ์
(Thai Art, n.d.; เวกเตอร์ Stock, n.d.)

องค์ความรู้ใหม่

ล้นเป็นช่องทางหนึ่งในการรับรู้ รับรส ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาจัดเป็นหนึ่งในช่องทางการได้มาซึ่งความรู้ที่เรียกว่า ชิวหาวิญญาน ทั้งการได้มาซึ่งความรู้แบบนี้ยังเป็นเครื่องมือในการกำหนดสติของผู้ฝึก ดังที่กระบวนการของการฝึกสติใช้คำว่า ล้นรับรส ทำให้เกิดผัสสะนำไปสู่การสร้างความรู้ผ่านเวทนา อารมณ์และความรู้สึกอีกขั้นหนึ่ง ตามแผนภาพ 5

ภาพ 5 กระบวนการได้มาซึ่งความรู้ด้วยล้นรับรสตามแนวพุทธ

สรุป

ในการเขียนบทความนี้จึงอาศัยเรื่องล้นเป็นฐานคิดศึกษา โดยล้นในลักษณะทางร่างกายเป็นเครื่องรับรู้รสหรือใช้ล้นในการกินอาหารแล้วจำแนกรส แต่ในทางพระพุทธศาสนามีเรื่องล้นที่ใช้เป็นอาหารแต่อธิบายถึงความรุนแรงและกฎแห่งกรรมจากความรุนแรงกรณีของโคฆาต แต่นัยหลักพระพุทธศาสนาใช้องค์ประกอบของล้นเป็นเครื่องรับรู้ด้วยและแสวงหาความรู้ เป็นความละเอียดจำเพาะลึกลงไปในการศึกษาเพื่อควบคุมกำหนดจิตไม่ให้ติดยึด มีสติอยู่กับกายให้มากเพื่อไม่ให้ติดรส จนกลายเป็นไม่รู้จักโภชนาตัตถุญดา หรือรู้จักปริมาณในการบริโภค อีกนัยหนึ่งล้นเมื่อได้แสวงหาความรู้ก็สามารถนำไปเป็นอาชีพหรือเครื่องมือในการยังชีพได้ ดังกรณีล้นกับคุณสมบัติของการเป็นนักชิม เป็นกุก ผู้ประกอบอาหาร ดังนั้น ล้นในมิติของการเป็นเครื่องยังชีพก็สามารถดำเนินการได้หรือให้สามารถกระทำได้ และนัยของล้นกับการสร้างเป็นวรรณกรรมดังปรากฏในตัวละครเรื่องรามเกียรติ์ที่ยกขมีคุณสมบัติเด่นเรื่องล้นใช้ล้นเป็นอาวุธที่ช้อยักษ์ชิวหา หรือพญานาคที่มีชื่อเรียกอีกอย่างในคัมภีร์พุทธศาสนาว่า ทวิชิวหา ที่หมายถึง พญานาค ดังนั้น ในการศึกษาจึงอธิบายถึงล้นที่เป็นอาหารล้นอธิบายถึงกฎแห่งกรรมจากความรุนแรง และล้นมีนัยอันเป็นความสามารถและคุณสมบัติดังปรากฏตามการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ชินวัชร นิลเนตร. (2564). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง ปฏิสนธิวิญญาณในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารธรรมธारा*. 7 (1), 173-210.
- ณฤศณ อาชวนนท์. (2565). เสี้ยวสำนักขาน: การสร้างนาฏกรรมสมัยจากวรรณคดีไทย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*. 12 (1), 113-126.
- บุญเลิศ วิจารณ์. (2562). นันทิพนันทสูตรคำหลวง: ความพิเศษ ความหมาย ความเชื่อแห่งคำเรียกชื่อพญานาค. *วารสารดำรงวิชาการ*. 18 (1), 151-172.
- พระไพโรธ ลาศศรีลา และวิโรจน์ คุ่มครอง. (2566). การเจริญวิปัสสนาภาวนาในอัมมัตตทุกขสูตร. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*. 5 (5), 1067-1076.
- พระมหาภาธร อาภาธโร (อินทะพุล) และคณะ. (2561) การศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของอายตนะในสหายตนวิภังคสูตร. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 7 (3), 101-111.
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ธรรมิกสังคัม*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 16, 18, 23, 28, 77, พิมพ์ครั้งที่ 9*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- แม่อ้วนสีชมพู. (29 เมษายน 2558). เนปาล ชั่ววักว่า 5 แสนตัวบูชายัญ. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://pantip.com/topic/33579489>
- เวกเตอร์ Stock. (n.d.). *Line Draw Tattoo Serpent or Naga Spraying Water*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.pinterest.co.uk/pin/784893041317075177/>
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น*. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.
- สิริรัตน์ สิงห์สนธิ และพระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ. (2565). การศึกษาวิเคราะห์การปฏิสนธิวิญญาณตามหลักปฏิจจสมุปบาท. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*. 5 (2), 222-236.
- อาจารย์วศิน อินทสระ. (9 มีนาคม 2564). *เรื่องนายโคชาตัก (คนฆ่าโค)*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.facebook.com/W.Indhasara/posts/1560605214129308/>
- Cha Kai Mook. (22 มีนาคม 2565). *เมนูแกงอ่อม วันนี้เสนอ อ่อมลั่นว้าวสูตรง่าย ๆ ที่ใคร ๆ ก็ทำตามได้ EP.17*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=yb6VJ35Jdj8>
- San Ce. (29 กันยายน 2562). *ทำอาหารในป่า คั่วลันว้าว กลิ่นหอมทั่วป่า สูตรนี้ มีที่เดียวในโลก!!* สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=83v-a3qhfDU>
- Thai Art. (n.d.). *ชีวหา (ที่มาภาพหนังสือยักษ์ในรามเกียรติ์ ชุดพรหมพงศ์และอสูรแห่งกรุงลงกา)*. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.pinterest.com/pin/676947387717998585/>